

ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ (ШУ ЖУМЛАДАН, ИНТЕРНЕТ НАШРЛАРИ ВА ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР)НИНГ ДАВЛАТ ВА ЖАМИЯТ ЎРТАСИДА МУЛОҚОТ МАЙДОНИ СИФАТИДАГИ ЎРНИ

Абдирасул Жумақулов

мустақил тадқиқотчи

(Ўзбекистон журналистика ва оммавий коммуникациялар университети)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20116295>

Аннотация

Мазкур мақолада оммавий ахборот воситалари, интернет нашрлари ва ижтимоий тармоқларнинг давлат ва жамият ўртасидаги мулоқот майдони сифатидаги ўрни илмий-назарий жиҳатдан таҳлил қилинган. Шунингдек, рақамли технологиялар ривожланиши натижасида медиа муҳитда юз бераётган ўзгаришлар, интернет журналистикаси ва ижтимоий тармоқларнинг давлат бошқарувида очиқлик ва шаффофликни таъминлашдаги аҳамияти ёритилган. Муаллиф томонидан оммавий ахборот воситалари орқали жамоатчилик фикрини шакллантириш, аҳолининг давлат қарорларидаги иштирокини кучайтириш ва фуқаролик жамияти институтларини ривожлантириш масалалари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: оммавий ахборот воситалари, интернет нашрлари, ижтимоий тармоқлар, давлат, жамият, мулоқот майдони, жамоатчилик фикри, рақамли медиа, интернет журналистикаси, ахборот сиёсати.

Кириш

Бугунги глобаллашув ва рақамлашув жараёнлари шароитида оммавий ахборот воситалари жамият ҳаётининг муҳим таркибий қисмига айланди. Ахборот технологияларининг жадал ривожланиши натижасида анъанавий медиа воситалари билан бир қаторда интернет нашрлари ва ижтимоий тармоқлар ҳам аҳолининг асосий ахборот манбалари сифатида шаклланмоқда. Бу эса давлат ва жамият ўртасидаги муносабатларнинг янги шакллари юзага келтирмоқда.

Замонавий жамиятда оммавий ахборот воситалари нафақат ахборот тарқатиш воситаси, балки давлат ва жамият ўртасида самарали мулоқотни таъминловчи муҳим ижтимоий институт сифатида ҳам фаолият юритмоқда. ОАВ орқали давлат органлари аҳолига ўз фаолияти ҳақида маълумот беради, жамоатчилик эса ўз фикр ва муносабатларини билдириш имкониятига эга бўлади.

Ўзбекистонда кейинги йилларда ахборот соҳасини либераллаштириш, давлат органлари фаолиятининг очиқлигини таъминлаш ва аҳоли билан мулоқотни кучайтириш борасида кенг қўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. Бу жараёнда интернет журналистикаси ва ижтимоий тармоқларнинг аҳамияти тобора ортиб бормоқда.

Оммавий ахборот воситалари тушунчаси ва унинг жамиятдаги аҳамияти

Оммавий ахборот воситалари — кенг аудиторияга ахборот тарқатиш, жамоатчилик фикрини шакллантириш ва ижтимоий муносабатларни тартибга солиш вазифасини бажарувчи коммуникация воситалари ҳисобланади. Уларнинг таркибига матбуот нашрлари, радио, телевидение, интернет сайтлари, ахборот порталлари ва ижтимоий тармоқлар киради.

Замонавий демократик жамиятда ОАВ қуйидаги вазифаларни бажаради:

- аҳолини тезкор ва ишончли ахборот билан таъминлаш;
- давлат ва жамият ўртасида мулоқотни таъминлаш;
- жамоатчилик фикрини шакллантириш;
- ижтимоий муаммоларни ёритиш;
- фуқаролик назоратини кучайтириш;
- сиёсий ва ҳуқуқий маданиятни ривожлантириш.

Оммавий ахборот воситалари жамиятдаги ижтимоий, сиёсий ва иқтисодий жараёнларни кенг оммага етказиш орқали аҳолининг воқеаларга нисбатан муносабатини шакллантиради. Шу сабабли ОАВ “тўртинчи ҳокимият” сифатида ҳам баҳоланади.

Давлат ва жамият ўртасида мулоқот механизми сифатида ОАВ

Демократик жамиятда давлат ва аҳоли ўртасида самарали мулоқот тизимининг мавжудлиги муҳим аҳамиятга эга. Оммавий ахборот воситалари айнан шу вазифани амалга оширишда асосий коммуникация майдони ҳисобланади.

ОАВ орқали давлат органлари ўз қарорлари, дастурлари ва фаолияти ҳақида аҳолига маълумот беради. Шу билан бирга, фуқаролар ҳам ўз муаммолари, таклифлари ва муносабатларини жамоатчиликка етказиш имкониятига эга бўлади.

Ўзбекистонда кейинги йилларда давлат органларининг ахборот хизматлари фаолияти кучайтирилди. Барча вазирлик ва идораларда матбуот котиблари институти шакллантирилиб, аҳоли билан очиқ мулоқот қилиш тизими йўлга қўйилди. Онлайн брифинглар, матбуот анжуманлари ва ижтимоий тармоқлар орқали давлат ташкилотларининг аҳоли билан доимий алоқаси таъминланмоқда.

Шу билан бирга, оммавий ахборот воситалари жамоатчилик назоратини амалга ошириш воситаси сифатида ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Журналистик суриштирувлар, танқидий материаллар ва ижтимоий муаммоларни ёритиш орқали давлат органлари фаолиятидаги камчиликлар жамоатчилик муҳокамасига олиб чиқилмоқда.

Интернет нашрлари ва рақамли журналистика

Ахборот технологияларининг ривожланиши натижасида интернет журналистикаси замонавий медиа муҳитнинг энг муҳим тармоқларидан бирига айланди. Интернет нашрлари ахборот тарқатиш тезлиги, аудитория билан интерактив мулоқот имконияти ва глобал қамрови билан анъанавий ОАВдан фарқ қилади.

Интернет нашрларининг асосий афзалликлари қуйидагилардан иборат:

1. Ахборотни тезкор тарқатиш;
2. Доимий янгиланиб борувчи контент;
3. Аудитория билан икки томонлама мулоқот;
4. Мультимедиавий имкониятлар;
5. Географик чекловларнинг йўқлиги.

Ўзбекистонда интернет журналистикаси сўнгги йилларда жадал ривожланмоқда. Турли мустақил ахборот сайтлари, онлайн платформалар ва блогерлар аҳолининг асосий ахборот манбаларидан бирига айланиб бормоқда.

Интернет нашрлари орқали жамоатчиликда долзарб ижтимоий муаммолар муҳокама қилиниб, давлат органларининг уларга муносабати шаклланмоқда. Бу эса давлат ва жамият ўртасидаги мулоқотнинг янги босқичини юзага келтирмоқда.

Ижтимоий тармоқларнинг давлат ва жамият муносабатларидаги ўрни

Ижтимоий тармоқлар замонавий ахборот маконининг энг таъсирчан сегментларидан бири ҳисобланади. Facebook, Telegram, Instagram, YouTube ва TikTok каби платформалар миллионлаб инсонларни ягона ахборот муҳитида бирлаштирмақда.

Бугунги кунда ижтимоий тармоқлар қуйидаги вазифаларни бажармақда:

- тезкор ахборот алмашинувини таъминлаш;
- жамоатчилик фикрини шакллантириш;
- аҳолининг давлат қарорларига муносабатини ифода этиш;
- ижтимоий муаммоларни кенг муҳокама қилиш;
- давлат органлари билан мулоқот қилиш.

Ўзбекистонда Telegram платформаси айниқса оммалашган бўлиб, давлат ташкилотлари, журналистлар, блогерлар ва фуқаролар ўртасидаги ахборот алмашинувининг асосий воситаларидан бирига айланган.

Ижтимоий тармоқлар давлат органлари учун аҳоли кайфиятини ўрганиш, жамоатчилик фикрини таҳлил қилиш ва муаммоларга тезкор муносабат билдириш имкониятини яратмақда. Шу билан бирга, аҳоли ҳам ижтимоий тармоқлар орқали ўз фикр ва муносабатларини эркин билдирмақда.

Жамоатчилик фикрини шакллантиришда ОАВнинг роли

Жамоатчилик фикри — муайян ижтимоий масалалар бўйича аҳолининг умумий муносабатини ифодаловчи ижтимоий феномен ҳисобланади. Оммавий ахборот воситалари эса ушбу фикрни шакллантиришнинг муҳим воситаси сифатида намоён бўлади.

ОАВ орқали тарқатилаётган ахборот инсонларнинг сиёсий, иқтисодий ва маданий қарашларига таъсир кўрсатади. Айниқса, интернет ва ижтимоий тармоқларда тарқатилаётган материаллар аҳолининг воқеаларга муносабатини шакллантиришда муҳим роль ўйнайди.

Жамоатчилик фикрини шакллантиришда ОАВнинг таъсири қуйидаги йўналишларда намоён бўлади:

- долзарб масалаларни кун тартибига олиб чиқиш;
- ижтимоий муаммоларга жамоатчилик эътиборини қаратиш;
- аҳолининг сиёсий онгини шакллантириш;
- фуқаролик фаоллигини ошириш;
- давлат қарорларига муносабат билдириш.

Ахборот хавфсизлиги ва медиа саводхонлик

Замонавий ахборот майдонида интернет нашрлари ва ижтимоий тармоқларнинг кенгайиши билан бир қаторда айрим муаммолар ҳам юзага келмақда. Хусусан, фейк хабарлар, манипулятив ахборотлар ва кибертаҳдидлар жамоатчилик фикрига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Шу сабабли медиа саводхонликни ошириш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади. Медиа саводхонлик инсоннинг ахборотни таҳлил қилиш, ишончли манбани ажратиш ва сохта маълумотларни фарқлаш қобилиятини англайди.

Ўзбекистонда ёшларнинг ахборот маданиятини юксалтириш, журналистика соҳасида профессионал стандартларни ривожлантириш ва ахборот хавфсизлигини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилмақда.

Фуқаролик жамияти ривожда ОАВнинг аҳамияти

Фуқаролик жамияти институтларининг самарали фаолият юритиши эркин ва мустақил оммавий ахборот воситалари билан чамбарчас боғлиқ. ОАВ жамиятда очиқлик ва шаффофлик муҳитини яратиш орқали демократик қадриятларни қарор топтиришга хизмат қилади.

Оммавий ахборот воситалари:

- жамоатчилик назоратини таъминлайди;
- аҳолининг сиёсий фаоллигини оширади;
- давлат ва жамият ўртасида ишонч муҳитини шакллантиради;
- инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга хизмат қилади;
- демократик ислохотларни қўллаб-қувватлайди.

Шу нуқтаи назардан, эркин ва профессионал медиа тизими демократик давлат ривожининг муҳим шarti ҳисобланади.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, оммавий ахборот воситалари, интернет нашрлари ва ижтимоий тармоқлар замонавий жамиятда давлат ва аҳоли ўртасидаги мулоқотнинг асосий майдонига айланмоқда. Улар орқали давлат органлари жамоатчилик билан очиқ мулоқот ўрнатиш, аҳоли эса ўз фикр ва муносабатларини эркин билдириш имкониятига эга бўлмоқда.

Ўзбекистонда ахборот соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар медиа муҳитнинг эркинлиги ва очиқлигини таъминлашга хизмат қилмоқда. Интернет журналистикаси ва ижтимоий тармоқларнинг ривожланиши эса давлат ва жамият муносабатларининг янги шаклларини юзага келтирмоқда.

Келгусида медиа саводхонликни ошириш, журналистика профессионализмини кучайтириш ва ахборот хавфсизлигини таъминлаш оммавий коммуникациялар соҳасидаги муҳим вазифалардан бири бўлиб қолади.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги Қонуни.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги Қонуни.
4. Мирзиев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “O‘zbekiston”, 2021.
5. Назаров Қ. Жамоатчилик фикри социологияси. – Тошкент: Университет, 2019.
6. Абдуқодиров А. Замонавий медиа ва коммуникация. – Тошкент, 2022.
7. Тошпўлатов И. Оммавий коммуникация назарияси. – Тошкент, 2020.
8. McQuail D. Mass Communication Theory. – London: Sage Publications, 2010.
9. Castells M. Communication Power. – Oxford University Press, 2013.
10. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere. – Cambridge University Press, 1989